

ПЕРЕЖИВАННЯ ОСОБИСТІСНОГО ВІДЧУЖЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Поняття «відчуження» як термін етимологічно походить від латинського іменника *alienation*, який походить від латинського дієслова *alienare*, що означає «забирати, видаляти або викликати розлуку». На початку даний термін з'явився в богословських працях та позначав сепарацію і відстань між людиною й Богом. Найбільш розробленими та обґрунтованими є зокрема соціальне та психологічне трактування даного феномену. Соціальна філософія трактує відчуження як соціальний процес, що характеризується перетворенням діяльності людини і її результатів на самостійну силу, пануючу над нею і ворожу їй. Психологія визначає відчуження як психологічний захист у формі ізоляції, відособлення всередині свідомості особливих зон, які пов'язані з травматичними чинниками. Тобто загалом можна зазначити, що відчуження є загальною характеристикою суспільства, яка говорить про відірваність його членів один від одного і від суспільства в цілому. Дана проблема особливо гостро постає в умовах війни, коли до відчуженості членів суспільства додається фізична відірваність від місця проживання рідних, або ж їх втрата.

Е. Дюркгейм розглядав відчуження як наслідок аномії, яка розглядається як результат руйнування соціальних норм у суспільстві. Війна в Україні, з її жахливими наслідками яскраво демонструє повне руйнування не лише соціальних норм та правил, а й повної дегуманізації. Також Е. Дюркгейм стверджував, що внаслідок відчуження в людей може виникати відчуття відсутності суспільно схвалених засобів і норм для керування своєю поведінкою задля досягнення мети [2, 49].

Переживання травматичних ситуацій та травми війни зокрема характеризується дисоціацією та ажитацією. У разі виникнення розщеплення чи дисоціації, мислення людини (за локальними суб'єктивними оцінками) стає відчуженим. При цьому деякі сукупності подій людина сприймає окремо, а зв'язки між ними не актуалізує і тому не аналізує. Таким чином можна зробити висновки, що відчуження також характеризується порушенням зв'язків. Тоді те, що відбувається сьогодні, неможливо зіставити з тим, що було вчора. Соціальна ізоляція та відокремленість провокують розпад звичайного функціонування свідомості: її єдність подрібнюється. Виникають ніби окремі відособлені

свідомості, кожна з яких може володіти власним сприйняттям, пам'яттю, установками. У разі такої дисоціації психіки здатність пересуватися з однієї ізольованої зони в іншу зберігається і, перебуваючи в одній з них, людина може спостерігати за самою собою з позиції іншої, тобто ніби з боку. Відчуження здійснює захист людини шляхом усунення «Я» від тієї своєї частини, яка провокує нестерпні переживання.

На основі вищевикладеного можна відзначити, що відчуження має в основному соціальну природу та прояв. Як стверджували різні науковці в різні періоди воно може бути спричинене багатьма чинниками: особливостями комунікації, суспільною взаємодією, трудовою діяльністю, науковими та технічними революціями, суспільними процесами та ін. Психологічний аналіз даного феномену змушує змістити центр уваги з особливостей соціальної взаємодії відчуженої особистості на її внутрішній світ. За М. Сименом, відчуження – це стан індивіда у суспільстві, який характеризується соціальною ізольованістю, іноді самовідстороненням, апатією до соціального буття [3, 174]. Визначення безсилля М. Симена відноситься до особистісного переконання або відчуття, що її власна поведінка або вибір не можуть визначати чого вона хоче досягти і мало впливають на досягнення результатів або підкріплення, яких вона шукає.

З іншого боку, соціальна ізоляція асоціюється з почуттям самотності, відторгнення і відмовою. За Д. Діном низька соціальна ізоляція тягне за собою теплі, дружні, безпечні особисті стосунки, підтримку та ідентифікацію із спільнотою й впевненість у своїй захищеності; тоді як висока соціальна ізоляція тягне за собою відчуття покинутості, самотності, неприйняття та знеособленості. Проте відчуження не завжди може супроводжуватися соціальною ізоляцією особистості. Можна бути серед людей, взаємодіяти з ними і водночас відчувати себе безсилим, психологічно відокремленим, непричетним до того, що відбувається. Такі переживання власне і можна спостерігати в умовах воєнного стану. Ця проблема загострюється відчуттям втрати своєї індивідуальності, усвідомленням внутрішньої самотності у суспільстві й водночас залежності від нього [1].

Емпіричними показниками поняття відчуження є ряд суб'єктивних феноменів: незадоволеність життям в цілому або його окремими сферами, переживання безсилля, аномія, нігілізм або цинізм по відношенню до суспільних цінностей, переживання ізоляції, відчуття втрати сенсу. Власне поняття «сенсу» дозволяє пояснити спектр когнітивних, емоційних і поведінкових феноменів, традиційно пов'язаних з відчуженням.

Дослідження переживання феномену відчуження у сучасному суспільстві з огляду на його комплексність та складність є нагальною проблемою та потребує детального дослідження.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Тимченко О.В. Проблема самоідентифікації в контексті життєвого шляху людини. *Проблеми екстремальної та кризової психології*. 2007, вип.2. С. 169.
2. Sarfraz H. Alienation: A Theoretical Overview. *Pakistan Journal of Psychological Research*, 1997. 12(1-2), P. 45-60.
3. Seeman M. Alienation Motifs in Contemporary Theorizing: The Hidden Continuity of the Classic Themes. *Social Psychology Quarterly*, 1983, Vol. 46(3).P. 171-184.

УДК 316.614:159]:355.09 (477)

Саранча І.Г.

*к. пед. наук, доцент кафедри психології та соціальної роботи,
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського*

Коверзнієва А.І.

*студентка 4 курсу спеціальності 231 Соціальна робота,
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського*

ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ВОЇНІВ АТО З УРАХУВАННЯМ ЇХ РІВНЯ ОСВІТИ ТА ЗАЙНЯТОСТІ

Дослідження розкриває методологічні основи та результати вивчення соціально-психологічних особливостей воїнів АТО з метою окреслення їх потреб у соціальних послугах.

Методологічною основою дослідження є база методик, рекомендованих Міністерством оборони України [1]. Для проведення психологічних досліджень запропоновано підбірку із 20 методик, розділених за етапами участі воїнів АТО у військовій службі: на етапі підготовки, перед відправленням до району ведення бойових дій; під час виконання службових обов'язків і бойових завдань в районі ведення бойових дій; після повернення військовослужбовців із району ведення бойових дій.

Завдання нашого дослідження полягає у побудові перспектив покращення якості соціально-психологічних послуг воїнам АТО, тому за основу емпіричного дослідження було взято методики останнього етапу, а також враховано соціально-демографічні особливості учасників дослідження.